

УДК 398

*Іна Анатольеўна Швед**д-р філал. навук, праф., праф. каф. рускай літаратуры і журналістыкі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна***Ina Shved***Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Russian Literature and Journalism
at the Brest State A. S. Pushkin University**e-mail: Shved_inna@tut.by***ВУСНЫ АПОВЕД ПРА РАДЗІННА-ХРЭСЬБІННУЮ АБРАДНАСЦЬ
ЯК ФАЛЬКЛОРНЫ ГІПЕРТЭКСТ***

У артыкуле на вернакулярным матэрыяле Брэстчыны вызначаюцца асаблівасці вуснага апаведу пра радзінна-хрэсьбінную абраднасць як стэрэатыпізаванага гіпертэксту. Атрыманыя вынікі могуць стаць асновай для яго далейшай інтэрпрэтацыі і ацэнкі з пункту гледжання як этычных, так і эмічных катэгорый, вызначэння яго кагнітыўных, ідэалагічных, сацыяльных функцый.

Ключавыя словы: аповед, фальклорны гіпертэкст, радзінна-хрэсьбінная абраднасць, вернакулярнасць.

Oral Narrative of Maternity and Baptismal Rites as Hypertext

The article reveals the peculiarities of the oral story of maternity and christening ceremonies as a stereotypical hypertext using the vernacular material of Brest region. The results may become the basis for further interpretation and evaluation of the story in terms of both ethical and emical categories, the definition of it (hypertext) cognitive, attitudinal, social functions.

Key words: oral story, folklore hypertext, maternity and baptismal rites, vernacularity.

Уводзіны

У сучаснай фалькларыстыцы распрацоўваюцца разнастайныя падыходы да канцэптуалізацыі фальклору, які можа трактавацца як «артэфакт», «дзеянне», «мастацтва», «веды». Разам з тым не страчвае сваёй дамінатнай пазіцыі тэкстацэнтрызм фалькларыстыкі, характэрны для пачатку яе стагнаўлення, і адпаведна не слабее ўвага даследчыкаў да фальклорнага тэксту. Надзённай задачай беларускай фалькларыстыкі з'яўляецца рэалізацыя комплекснага падыходу да вырашэння навуковай праблемы «тэкст – выканаўца – камунікатыўная сітуацыя». Гэтаму спрыяе пераадоленне заганных тэндэнцый «літаратуразнаўчай» фалькларыстыкі: няўліку сітуацыўнага кантэксту камунікацыі, недасканалай эдыцыйнай практыкі, калі апаведы «носьбітаў» традыцыі рэдагаваліся і падаваліся ў форме маналогу інфарматара, а бессюжэтныя апаведы, нягледзячы на іх варыятыўны паўтор і

схільнасць да стэрэатыпіі, маглі зусім не разглядацца як феномены фальклору ці выкарыстоўвацца ў якасці матэрыялаў для высятлення вытокаў «уласна фальклорнага тэксту» (тэксту ў вузкім значэнні). Спалучэнне дыяхранічнага (гісторыка-генетычнага) і сінхранічнага (структурна-тыпалагічнага) падыходаў, культуралагічная інтэрпрэтацыя фальклорнага тэксту забяспечылі пераадоленне яго вузкай «літаратуразнаўчай» трактоўкі [1]. Узаемадапаўненне тэксталагічнага і перфарматыўнага падыходаў дазволілі Р. Баўману абагульніць «асноўную тэорыю» фалькларыстыкі як «філалогію вернакулярнасці». Вернакулярнасць вызначаецца як адна з дзвюх супярэчных камунікатыўных мадальнасцей: «калі вернакулярнасць цягнецца да неформальнага, непасрэднага, мясцовага, бліжэйшага боку [камунікатыўнай] сферы, то касмапалітычнасць імкнецца да рацыяналізаванага, стандартызаванага, апасродкаванага, шырокага, перыферычнага боку» [2, с. 33]. Р. Баўман і яго паслядоўнікі падкрэслілі зменлівасць сацыялагічных умоў распаўсюджвання тэкстаў, а таксама розныя «сацыяльныя асновы», якія звычайна цікавілі фалькларыстаў. Пры гэтым слухна сцвярджаецца, што

*Вынікі атрыманы ў межах рэалізацыі НІР «Аналіз дэталёвага дыскурсу ў кантэксце фальклорнай традыцыі Брэстчыны» (№ дзяржрэгістрацыі 20211451) ДПНД на 2021–2025 гг.) пры фінансавай падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

бесперапыннасць фальклору ўвасабляецца ў прыродзе самога працэсу камунікацыі: нефармальнасць, непасрэднасць, мясцовы характар і блізкасць «носьбітам» традыцыі [2]. Напрацоўкі ў галінах семіётыкі і этналінгвістыкі (якія выкарысталі канцэпцыі структурнай антрапалогіі і лінгвістыкі, паэтыкі і тэорыі камунікацыі), прадуктыўнае спалучэнне філалагічных і гістарычных, сацыялагічных і псіхалагічных метадаў даследавання культуры ды «жывога бытавання» яе формаў дазволілі пераадолець вузкасць «літаратурацэнтрычнай» тэксталагічнай мадэлі «інтэрмедыйнага» па сваёй прыродзе фальклору, па-новаму асэнсавалі яго сувязі з іншымі семіятычнымі сістэмамі (у першую чаргу з абрадам, канцэптуалізацыяй часу і прасторы ў фальклорнай культуры), акрэсліць спецыфіку фальклорнага тэксту (які стаў трактавацца ў шырокім значэнні) з улікам фактараў «дэкантэкстуалізацыі» любога зафіксаванага фальклорнага тэксту і суб'ектыўнасці яго трактоўкі (інтэрпрэтацыі), а таксама пераадолець яго ўспрымання не як візуалізаванага друкаванага слова – «аднамернага», «лінейна-аднарадковага».

За групамі тэкстаў, якія хоць і адносяцца да розных жанраў ці міжжанравых утварэнняў, але суіснуюць у фальклорнай свядомасці, бытуюць у непарыўным адзінстве на пэўным вернакулярным грунце, сучасная фалькларыстыка пачынае прызнаваць статус адзінага тэксту і асабліваю ўвагу надае яго камунікатыўным вымярэнням, комплексу пэўных сацыяльных і светапоглядных узроўняў яго перфармацыі і рэцэпцыі. Гіпертэкставая прастора фальклору, паводле слухнага назірання Т. Б. Дзіянавай, уяўляе сабой іерархічна ўладкаваную структуру з прамымі «гарызантальнымі» і непрамымі (апасродкаванымі) «вертыкальнымі» кантэкстуальнымі сувязямі, якія працягваюцца сістэмна. Яе складаюць тыя тэксты, якія звычайна вылучаюць паводле жанравай сістэмы фальклору, і тыя, якія яшчэ чакаюць свайго вызначэння і даследавання, у тым ліку з пазіцый кантэкстуальнага аналізу [3, с. 20]. Мы падзяляем трактоўку фальклорнага гіпертэксту, прапанаваную Т. Б. Дзіянавай, якая вызначае яго як «натуральную форму суіснавання ў фальклорнай свядомасці розных тэкстаў, звязаных між сабой тэматычна і кантэкстуальна. Яны фарміруюць адмысловае “асяроддзе”, у якім

бытуе і самавызначаецца (у тым ліку ў жанравых адносінах) фальклорны тэкст» [4, с. 9].

Эўрыстычную каштоўнасць тэрміна «фальклорны гіпертэкст» маскоўская даследчыца сцвердзіла ў дачыненні да шматтэкставага вербальнага складніка абраду «пахавання стралы» і народнага апаведу пра вяселле (у рускіх традыцыях). Развіваючы на вернакулярным матэрыяле Брэстчыны падыход Т. Б. Дзіянавай да вуснага апаведу пра абрад, «за прэзідэнтскімі складнікамі якога статус фальклорнага жанру не прызнаны» [4, с. 11], як да гіпертэксту, мэтай даследавання ставім інтэрпрэтацыю апаведу пра радзінна-хрэсьбінную абраднасць і звязаныя з ёю ўяўленні як натуральнай формы «афармлення, захавання і перадачы сведчанняў пра абрад, выпрацаваную традыцыяй» [4, с. 12]. Асноўная задача даследавання – вызначэнне асноўных кампанентаў адзначанага фальклорнага гіпертэксту на прыкладзе матэрыялу, атрыманага ў выніку расшыфроўкі аўтарам артыкула фрагменту аўдыязапісу (21.08.2016, в. Ліпнікі Драгічынскага раёна), г. зн. пераводу з вуснага рэгістру ў пісьмовы.

Характарыстыка камунікатыўнай сітуацыі

Камунікатыўную сітуацыю, у якой вербалізаваўся-канструяваўся разгляданы ніжэй гіпертэкст, можна вызначыць як размову прадстаўнікоў розных пакаленняў на тэму, зададзеную малодшай з іх – маці студэнта Хафізава Іллі (які, адзначым, мінімальна, адным пытаннем-удакладненнем пра кашу, уключаўся ў размову і рабіў аўдыязапіс). І кароткія выказванні, і даволі разгронутыя індывідуальныя нарацыі на розных узроўнях іх стварэння і бытавання (ад агульных прынцыпаў спараджэння да канкрэтных моўных і фабулярных аспектаў прэзентацыі) разглядаюцца намі як чыннікі размоўнай камунікацыі, што дазваляе лічыць іх функцыянальна-прагматычныя характарыстыкі ў пэўным сэнсе набліжанымі да тых формаў, у якіх яны бытуюць у рэальнай вернакулярнай традыцыі (сямейнай, суседскай). Узростава-сацыяльны статус суб'ектаў – жыхароў адной вёскі (малодшыя з іх пэўны час жылі ў горадзе) і іх інтэнцыі абумовілі ролі ўдзельнікаў размовы. Хоць яна складалася з рэплік удзельнікаў, улучаных у адну рэгіянальную традыцыю, каму-

нікатыўна галоўным апавядалькам-выканаўцам – «носьбітам шуканых ведаў» – можна назваць старэйшую па ўзросце апавядальніцу Марыю Данілаўну Касяк (1934 г. н., сярэдняя адук., правасл., нар. у в. Ліпнікі Драгічынскага раёна). Маці Іллі, задаўшы тэму размовы, пераважна рэагавала на рэплікі апавядальніцы выклічнікамі і зрэдку давала ўласныя ўспаміны на тэму размовы. Суседка, якая нечакана завітала ў хату М. Д. Касяк, дзе і адбываўся запіс, была бліжэй па ўзросце да гаспадыні і адпаведна мела самы вялікі з прысутных аб'ём падзеленага з ёю культурнага вопыту, перакрываўнаў у культурна-інтэлектуальным фоне, які «вызначае прэсупазіцыі, стэрэ-

атыпы, скрыпты, сцэнарыі нашага маўлення, а таксама задае кола ведаў, якія маюцца ў нашым распараджэнні» [5, с. 80]. Таму суседка выдатна выканала ролю адмысловага «цэнзара ад рэгіянальнай супольнасці» і, падзяляючы прэсупазіцыі тексту, згодна сваёй кампетэнцыі (суб'ектыўна), каментавала, удакладняла і ацэньвала пачутае. Хоць суб'яднацы мяняліся ролямі, сын і маці пераважна выступалі галоўнымі адрасатамі рэплік дзвюх жанчын старэйшага ўзросту. Для больш поўнага разумення інтэнцыі гаворака, асноўных аспектаў падтэксту паўжырымным шрыфтам вылучаны сэнсавыя націскі, зробленыя апавядальнікамі.

Аповед пра радзінна-хрэсьбінную абраднасць і звязаныя з ёю ўяўленні

[А раскажыце про родыны, хрыстыны] Ну шо, родыны? Як до хрыста вызлы, з этыі, з булочки хліба окрайчыка одрізвалы, повывалы такы пілёнкі, клалы той хліб і закыдвалы красны поясы. І тожэ тэпэр я кажу, это ж пручалысь тые діты, о гэтак о, о. Ну і всё, крыстыны о самое, вжэ потом... Шо шэ такэ було? (*Назвы рытуалаў і іх артыбутаў*).

Такое було, шо вжэ як тэпэр ідуть, нэсуть зразу там всі пілёнкі, чы повзуночкі, чы шо. (*Сучасны хрэсьбінны звычай*).

А тоді вжэ госты п'ють, і подпылы вжэ по рюмки, по дві, по тры, і вжэ такая, быто як я, була баба (неразборліва), быруть сыто тое, шо сіяты... (*Апісанне абрадавага застолля*).

[Згадае песню] Ой... і... міхом, міхом ходыть... баба сміхом, сміхом, оё-ё-ёй... сытыла-рышытыла, то на шыло, то на мыло, шоб назавтрый выпіть было...О, а як жэ оно ж начынаецца? Ішла баба з міхом, з міхом... А!

[Спявае]: Ішла баба з міхом, з міхом,

Собэрала грошы сміхом.

То на шыло, то на мыло,

Шоб назавтрый выпіть было. (*Абрадавая песня*).

І вжэ всі госты кыдають у тое [сыто], і вжэ вона тоді оддае на малэнького тое, на родыны. А так основное, я ж кажу, отправлять, о так до хрыста отправлялы, хлібэць клалы, і всё. А такое більш ныць. (*Назвы рытуалаў*).

Это вжэ в высылях всяких було забобонный, вот, а тогді... (*Параўнанне радзінна-хрэсьбіннай і вясельнай абраднасці*).

[А кашу варылы?] Да-да, да-да. І во-во, добрэ, шчо напамэнув. І в тое сыто ставылы того, такый горичычок, кашу. (*Назва рытуалу і яго артыбутаў*).

І вжэ, прымерно, як то дэ довший ны собырае, там госты вжэ, о: «То давайте вжэ кашу, кашу!» (*Формула патрабавання «падзелу кашы»*).

І это вжэ в тому сытовы каша. Это вжэ на кашу кыдалы. І тоді вжэ грошы собралы, і вжэ на столы кашу ставлять, варылы. Тоді ж капусту варылы, о. (*Апісанне рытуалу і рытуальнай стравы (выстаўленне на стол капусты сігналавала пра заканчэнне застолля)*).

А, а шэ і такая пісьня е, шо:

Высёлая высэлэнька,

Да рід з родом п'е,

А шэ тая высіліша,

Дэ мій мілый е.

Вып'е чарку, вып'е другу,

Да по мэнэ шлэ. (*Абрадавая песня*).

Бо було такое, шо вот в твоей родні родыны, ты забравсь і пошов, бо то ты... родня. А вжэ маты Таня, жінка, сыділа б. Хто іх знае, клыкнуць мэнэ чы нэ клыкнуць. Він пошов,

а чы мынэ клыкнэць... о. І то так, это шэ **я** помэтаю, шо это россуждылы: «О, кажэ, він бэз еі оно **нэ обыйдэця**. Но він оно сів і зразу: **йідэ** по еі. О то такая пісьня. (*Каментар да песні з акцэнтам на звычай «клікаць парадзіху» і яго абмеркаванні «ўнутры традыцый»; назвы рытуалаў*). [А разом ныможно было?] Ну, вроді, **не**. Хто **клыкнэ**, то клыкнэ, а не, то **не**. О. А **потом вжэ, то сталы** это сталы **вжэ робыты білыш**, і вжэ такая о **пісьня**, шо «Вып'е чарку, // **Вып'е** другу, // Да по мэнэ **шлэ**». Шо **вжэ прывыдзітэ**.

назвы рытуалаў; параўнанне ранейшай і больш позняй традыцый хрэсьбіннага застолля

[А пра куміў нешта цікавае было?] Мусыць, **про кумэй** – шось такое быто ныць. Обыквенно. **Кумы на кашу кынэць**, да і всё тобі. (*Назвы абрадавага персанажа і рытуалу*).

Я ж кажу, то то **колышнэ** было, а **потом** вжэ сталы выделятысь [кумы]. В **родынах** особінного ны, ны было. Это в этих, **у свадьбах** то вжэ всякы, то вжэ всякы, в каждого... (*Параўнанне ранейшых і сучасных хрэсьбін, а так-сама хрэсьбін і вяселля*).

Казалы, што сторона, то **новына**. (*Прыказка*).

[А пра павітуху, баба, раскажыце?] Ну **шо** **повытуха?** Прышла, **роды прыняла**, да і всё, ныц. (*Назва і функцыі памочніцы парадзіхі*).

Мемарат «пра няўдалыя хрысціны»

А то шэ, я ж гэто хрыстыла **Лілю** з Колію, з Грыцьком покойным, Макаровным. О, то... а **Наді** было два с половиныю roky. І вона **бачыла**, як мы тую Лілю **вкручывалы до крыста**, як **хліб** клалы, як усё. **Прывызлы** тую Лілю з хрыста, а Надя **в стеріку**: «Ныхай эта, тётка Маня **мэнэ** хрыстыць». Ох, Божэ мій, Божэ мій, шо аж **на взрыв** плачэ, плачэ. «Ну **то в чом** дело? Кажу: «**Давай** будэмо» [Смяецца]. **Розослалы** одіяло, **закрутылы**. «І **хліба** **положітэ**, а то шо вы, Лілі **хліб** клалы, і мыні кладітэ». **Укрутылы** еі в тое одеяло. **Сіла** я в **окні** з ею і сыджу. «Ну, – кажу, – **зарэ** дядько Коля машынэю прыідэ і **повызэ**». Мы, можэ, **мінут 40** з ею просэдалы, вжэ **аж мокра** вона. «Ну, то **шо**, Надя, давай, можэ, Надька, вжэ роскрутымо, дэ той дядько, мо він дэ вжэ п'яны, мо він напывся, то мы тэбэ вжэ **взавтра** повэзэм?» – «Ну, то **нэхай** ужэ і **взавтра**». Это так, шо шэ **вызітэ** і мэнэ. Ага, зарэвновала. Ага, **выдывылася**, як вжэ Лілю **вкручвалы**, як всё. (*Назвы рытуалаў*).

А так, **колысь**, ну, як это ж там **кількі нйділь**, шо-то **нэ садятэ** дівчын на жопку.

[А чаму нэ садятэ?] Ну, **нэ садылы**, прымерно, шо вжэ **хрэбеток** в малэі слабэнькы. (*Правіла і яго матывіроўка*).

А вжэ як там, **кількы** нйділь было, можэ, вжэ дэсэть, ну, можэ, два місяців чы **кількі**, то это шэ навывь моя **свікровь** расказувала, шо як Васі нашого это Ніна родылася, а баба була Шэ-мытыха **така сраката**, да встала на тую Ніну, на свое місце, да кажэ: «О, **ныхай садыця, посадітэ** на **мое місце** [Ніну], то будэ **така товстожоп**, бы я. [Смяецца]. А дівчына – **нэ хорошэ**, як этэ [худая]...

[Заходзіць суседка Валя]

– Здрасце. А я чую, шо хто-то **так хорошэ** гаворыць...

– **Ны стый**, Валя, сядь.

– Колысь было то вэльмі добрэ, шоб **була** срака, а тыпэр...

– А тыпэр наоборот... шоб ны было зусім **ныць**...

– Ой **не**, тыпэр **нэ модно** этэ. Тэпэр, шо **Кошчій**, то модно.

– **Товица** – то вжэ нытрэба ны кому. (*Апісанне магічнай практыкі, параўнанне колішняй і сучаснай эстэтычнай ацэнкі*).

– І **можэ покынуты мужык**. То еслі послі родув поправыця, то е такы случаі, я знаю, і всё, і покынулы. (*Перажыванні сучасных жанчын наконт магчымага павелічэння вагі парадзіхі*).

– Ну, вжэ, можэ, і **нэ покынэ**, то рідкый случай. Нашыі о Тані... да Наташа була **така товстынька**, ну і... А Алёша, брат, всё: «Ух, **нэ жры** вжэ, нэ жры так, а то жрэш, кілько бачыш. О, **такая товстуха!**» Выйшла вона **замуж**, родыла вона трое дытэй, зараз **сүхэнька**...

– О, то такое редко е.

– А этэ, а він узяв **тоныньку**. Ну вийшла вона, родыла, зробылась **така товстушка!** І **мовчыть** зара він. [Усе смяюцца].

– Да, да, то **наговорыв**, корочэ, на сыбэ наговорыв.

– Да, да.

– Это вжэ гыншэ, то вжэ такое е, **действительно** обіжанэ, вжэ такое о. А як о это **то повнэ**...

– Нормально [быць поўнай], то шо там. (*Абмеркаванне выпадкаў змены вагі жанчынамі пасля родаў і рэакцый на гэта мужчын*).

[Да суседкі] Можэ, **ты** шо шэ знаеш? Это... зарэ про родыны прышлы пытаты. Кажу, в родынах – основное... нима таких, шо... ну, кашу збыралы, тоді ж нэ ныслы ны пілёнок, ны ныц. На шыло, на мыло, щоб назавтрый выпіть было. Ну росказваю, як этэ, Лілю хрыстыла, да вложины, хлібця вжэ одрізалы, вповылы, вкрутылы, всё. А Надя всё ж этэ выдывылася, этэ. **Ны того дня**, гэто на другый дэнь, можэ, чы два, чы кільки пройшло. Прыходыть **Маня**, кажэ: «**Ходы**, – кажэ, – будэш шэ одну хрыстыты». Кажэ: «**Навзрыв** рывэ, ныхай это, мынэ тётка Маня з дядьком Колею хрыстыть, бо Лілю хрыстылы, а **мыні** так нэ робылы». Ну, пошла я, вжэ і розослалы, і вкрутыла. «**І хліба** положітэ, бо в Лілі хліб клалы!» Положылы хліба, вкрутыла, сіла в окні, Кажу: «Ну, зараз должэн прыхаты той дядько [смяецца]. Всё гляну в окно – **ныма**. От, а дэ він это, шо... Вжэ **аж мокра** тая Надя. «Ну, то давай, можэ, роскрытымо?» Вжэ согласылась. «Ну, то, можэ, вжэ взавтра дядько прыйідэ?» «Ну, то **добрэ**». Так і **тую** шэ хрыстыты. (*«Згорнуты» тэкст хрэсьбіннай абраднасці*).

[А для чого хліб ложылы?]

– Ну, это вжэ, вроді, до хрыста, быто бы в дорогу, быто шось такэ... святое шось такое.

– А мы, олухы, то ныц нэ ложылы.

– **За хлібом**... обычно, як і йлы, як когда-то шось, **з хлібом** трэба.

– Знаю, шо одрізалы так о окрайчык і положылы до еі. Так я, можэ, і **забула б** про той хліб. Вжэ мні Надя **так остала** в памяты, так кажэ: «**Хліба** ж кладітэ і мыні, бо Лілі клалы».

– Як до цэрвы, то з хлібом трэба. (*Правіла; разважанні пра каштоўнасць найважнейшага абрадавага атрыбута*).

Аповед пра парадзіху-суседку

– На другый дэнь Коляд **склашчына** ж там, у тым коньці, **дэ Мышкіль** бив, это в Хвэдэвой ... була тоді склашчына. Я тоді там **нэ була**. **І** [цяжарная Маня] **таньцювала**, і впала, чуть дэсь под піч ны закотылася. А в нас, мусыть, это **госты** булы, бо **мы** ны булы, но знаю, шо этэ. «**Стук-стук**» у вокно. Я встала: «**Хто** такый?» – «Гаврык». – «**Коля**, вставай, Маню в роддом повызэш».

– З-под **пэчы**. [Смяюцца].

– І это, то шэ **сміялыся**: «Маня, эта, Марійка, **терпі-терпі**! Марійка, терпі-терпі» Завызлі і тут же, покыль... Маня вжэ і **вродыла**. А тынэр пу больніцах, бо вжэ до родбэ трэба...

– А вжэ, як взавтра родыты чы шо, то вжэ вообшчэ нэ ворухыця! А вона таньцюе «Польку», да й шэ **впала** под піч!

– Шэй **впала**, і до дня **родыла**!

– Под піч! (*Паводзіны парадзіхі старэйшага накалення перад родамі, параўнанне з паводзінамі сучасных парадзіх і ацэнка на карысць першых*).

Разважанні пра хрышчэнне дарослых, мемараты

– **Кількы** я... з ёю робыла і ўгаварвала: «**Люда**, охрыстысь, Люда, охрыстысь».

– Она **молодец**, Люда молодец...

– Ну, то мы з ёю шэ **в Ленінград** на экскурсію йіздылы.

– Да, да...

– «Вжэ прыеду, **Яшу** за хросного возьму, Машэнька, а **тыбэ** за хросну» [адказвае Люда]. Посля вжэ это, Валя моя **вжэ стала** [казаты]: «Племянніца моя, можэ, дэ в **сорок** літ одна хрыстылась, і друга гэтак. Одна з **сыном** разом вжэ, да вжэ гэтой батюшка хрыстыв».

– Ну, **этой**, гэтой...

– І **кажэ** Галя, Томы сыстра, **кажэ** Валі: «Валя, ты нэ прыставляеш, як я похрыстылась, мні до того стало в грудях **лёгко**, до того стало **добрэ**!» О, а шо ж – **нэ вірать** [у Бога]...

– А Люда моя б **нэ охрыстылася**. Я... раз стоіть **она** в цэркы, покойніка одпевалы, **і вона** проводыла. Стоіть. Я Кажу: «**Люда, вот бачыш**, батюшка одслужуе, всё, **і провыдэ**, і в яму, і всё. **А тыбэ** ж ны провыдэ. **Тыбэ ж** так закопають, як ны...»

– І тоді шо?

– **Ныць**, мовчыть, ны два, ны тры.

– А **чого** вона похрыстылася? **Внук** эты заболів. Так заболів, шо **дажэ** быто надёжы на жызь нэ було. І вона кажэ: «**Еслі выздоровее**, я похрышчусь». **І выздоровы. Похрыстылась**.

– О, а тоді это тожэ *гэтак* вона. Я на *йіі* всё кажу, шо *охрыстытыся*. «Вжэ, вжэ, вжэ всё». Кажу: «Люда, *кумы* ж ны трэба». У нас это, шо Андруша Валін, эта Алёна, як *йшла за* Вадімового товариша, этой Максим... і *йіі* брав, він *ны хрышчаны*. Прышлось *вынчатыся*, він ны храшчаны. Валя, *давай*, кажэ, шо похрыстымо. Він *согласны*. І батюшка кажэ, шо... (а прымерно, прышлы *Валя і Міша* вжэ як кумы), а батюшка *смыецця*, кажэ: «Ну, *будэ хоч кому пырыпыты* [на вяселлі]. Но вжэ в гэтым возрасті *кумы* ны надо. Это кумы – *хрыстыця малое, можэ, з родіцелямы шо случыця, шоб ты мав опеку*, воспітывав, вучыв, помагав. А вжэ в *этым* возросте, – кажэ, – й нэ трэба кумув». О, тожэ я *йіі* казала, кажу: «*Прышла б* колы, в любую пору, чы на вычірню, чы посла службы, чы... *охрыстыв бы і всё*».

– *Не*, ны так, як ты кажэш. Він сказав, скілько юй врэм’я походыты *в цэркву*. Вона *шэ* походыла так. До ныкого, до нычого *нэ подходыла*, так стояла. А *потом* вжэ сказав, колы прыйты охрыстытыся. А охрыстылася, кажэ: «Валя, *как харашо!* Я нікада не думала. Он ко мне *так харашо!*»

– А, *шо*, кажу, ты думала, шо батюшка тэбэ будэ *сварыты*, чы шо?

– Да, да. Ну, а *шо* він должэн?

– Харашо, *так харашо* ко мне!

– Ну. *Наоборот*, батюшкы шэ довольны, як... (*Хрышчэнне дарослых; злучэнне і дыскрэтызацыя дыдактычнага настаўлення, страшання, зароку і яго спаўнення; ролі кумоў у вясельным абрадзе і жыцці хрэсніка*).

Заклучэнне

Вусны аповед пра радзінна-хрэсьбінную абраднасць і звязаныя з ёю ўяўленні ёсць усе падставы інтэрпрэтаваць як фальклорны гіпертэкст, у склад якога ўваходзяць мемараты і фабулаты, песні, малыя жанры, калектыўныя выказванні (épopée collective), уласныя ацэнкі абраду і звязаных з ім фактаў апаведальнікам і яго аўдыторыяй ды іншыя элементы, важныя для пэўнай вернакулярнай культуры. Такая мадэль апісання дазваляе ўзаемаўзгоднена рэалізаваць этык- і эмік-, а таксама тэксталагічны і перфарматыўны падыходы да трактоўкі чыннікаў фальклорнай рэальнасці з улікам іх сістэмных шматузроўневых сувязей і ў пэўным сэнсе зрабіць крок у накірунку вырашэння складанай праблемы жанравай класіфікацыі фальклору (паколькі заўжды застаецца эмпірычная рэшта (empirical

residue), «якая не трапляе ні ў адну з дакладна вызначаных катэгорый або – што яшчэ горш – трапляе ў занадта шмат» [6, с. 132].

Рэзюмуючы, адзначым, што актуалізацыя прыведзеных і шматлікіх іншых чыннікаў фальклорнага гіпертэксту ў пэўных камунікатыўных сітуацыях выконвае ідэнтыфікуючую, інтэгрэтуючую (здымае ўнутрыгрупавыя супярэчнасці), інфарматыўную, каментуюча-аксіялагічную функцыі, падтрымлівае калектыўную памяць супольнасці, у тым ліку пра абрадавыя практыкі, і прыспрыяльных абставінах – іх самі (найперш, праз трансляцыю нарматыўных уяўленняў пра абрад і звязаныя з ім тэксты). Гэты функцыянальна-прагматычны аспект фальклорных гіпертэкстаў пэўных вернакулярных ці больш маштабных традыцый можа стаць прадметам спецыяльнага даследавання.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Швед, І. А. Да пытання культуралагічнай інтэрпрэтацыі фальклорнага тэксту / І. А. Швед // Нацыянальна ідэнтычнасць у мове і культуры : зб. наук. пр. XIV Міжнар. конф., Київ, 21–22 квіт. 2021 р. / МоїНУ, НАУ (Україна), Агі Эвран ун-т (Турцыя), Ун-т Жан Мулен Ліон (Францыя) / заг. ред.: О. Г. Шостак. – Київ : Талком, 2021. – С. 123–132.
2. Bauman, R. The Philology of the Vernacular / R. Bauman // Journal of Folklore Research. – 2008. – Vol. 45, № 1. – P. 29–36.
3. Дианова, Т. Б. Текст и контекст в фольклоре / Т. Б. Дианова // Славянская традиционная культура и современный мир : сб. материалов науч. конф. – М. : ГРЦРФ, 2005. – Вып. 8. – С. 12–21.

4. Дианова, Т. Б. Текстовое пространство фольклора: методологические заметки к проблеме / Т. Б. Дианова // Актуальные проблемы полевой фольклористики : сб. ст. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. – Вып. 3. – С. 5–17.

5. Мустайоки, А. Причины коммуникативных неудач: попытка общей теории / А. Мустайоки // Рус. яз. за рубежом. 2011. – № 4. – С. 76–86.

6. Briggs, Ch. L. Genre, Intertextuality, and Social Power / Ch. L. Briggs, R. Bauman // Journal of Linguistic Anthropology. – 1992. – Vol. 2, № 2. – P. 131–172.

REFERENCES

1. Shvied, I. A. Da pytannia kul'turalahichnaj interpretacyi fal'klornaha tekstu / I. A. Shvied // Nacional'na identychnist' v movi i kul'turi : zb. nauk. pr. XIV Mizhnar. konf., Kyjiv, 21–22 kvit. 2021 r. / MoiNU, NAU (Ukrajina), Ahi Evran un-t (Turcyja), Un-t Zhan Mulien Lion (Francyja) / zah. red.: O. H. Shostak. – Kyjiv : Talkom, 2021. – S. 123–132.

2. Bauman, R. The Philology of the Vernacular / R. Bauman // Journal of Folklore Research. – 2008. – Vol. 45, № 1. – P. 29–36.

3. Dianova, T. B. Tiekst i kontiekst v fol'klorie / T. B. Dianova // Slavianskaja tradicionnaja kul'tura i sovriemiennyj mir : sb. materialov nauchnoj konf. – M. : GRTSRF, 2005. – Vyp. 8. – S. 12–21.

4. Dianova, T. B. Tiekstovoje prostranstvo fol'klora: mietodologichieskije zamietki k problemie / T. B. Dianova // Aktual'nyje problemy polievoj fol'kloristiki : sb. st. – M. : Izd-vo Mosk. un-ta, 2004. – Vyp. 3. – S. 5–17.

5. Mustajoki, A. Prichiny kommunikativnykh nieudach: popytka obshchiej tieorii / A. Mustajoki // Rus. jaz. za rubiezhom. – 2011. – № 4. – S. 76–86.

6. Briggs, Ch. L. Genre, Intertextuality, and Social Power / Ch. L. Briggs, R. Bauman // Journal of Linguistic Anthropology. – 1992. – Vol. 2, № 2. – P. 131–172.

Рукапіс надіслано у редакцію 30.06.2022